

І.В. Ріпко

РОЛЬ ДУХОВНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті розглядається проблема формування відповідальності у майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки в технічних університетах на основі духовних компонентів - етичності поведінки та творчих якостей. Проблема розглядається на прикладі констатувального експерименту в групі аспірантів НТУ "ХП".

Ключові слова: *лідерські якості, духовність, відповідальність, етичність поведінки, творчі якості, проблема, професійна підготовка, студенти технічних університетів, експеримент, формування.*

Постановка проблеми. В умовах модернізації вітчизняної освіти постає проблема пошуку і фахової підготовки найбільш талановитої молоді, проблема формування нової інтелектуальної еліти нації, лідерів нашої сучасності. Тому підготовка таких лідерів є одним з головних завдань вищої школи, у тому числі й технічних університетів. Вирішення завдань підготовки професійних керівників і конкурентоспроможних фахівців-інженерів потребує пошуку нових форм, нетрадиційних підходів до організації навчальної діяльності студентів у технічних університетах, підвищення рівня їх лідерських якостей, особливо такої, як відповідальність. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність удосконалення системи освіти, спрямованої на формування відповідальності у майбутнього інженера-лідера на основі духовних компонентів.

Підготовка майбутніх лідерів є однією з важливих проблем, а в умовах кризи – одним з головних завдань педагогіки вищої освіти. Для її вирішення необхідне знання закономірностей та механізмів становлення й розвитку лідерських якостей, що неможливо без експериментальних досліджень.

Аналіз основних досліджень. Багато вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, соціологів звертають серйозну увагу на проблему лідерства та лідерських здібностей особистості. Ними досліджуються найбільш сприятливі ситуації та умови для висунення особистості на лідируючі позиції, створюються методики формування лідерських якостей та розвитку лідерського потенціалу студентів. Переважна більшість теоретико-методологічних положень та обґрунтувань змісту педагогічної творчості та технології її формування можуть бути в цілому застосовані для розв'язання завдань підготовки професіоналів-лідерів. Про це свідчать роботи таких науковців, як Ю. Бабанський, Г. Балл, Л. Виготський, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Леонт'єв, А. Ліготський, В. Луговий, В. Моляко, Н. Ничкало, П. Перепелиця, З. Решетова, В. Рибалка, С. Сисоева, Б. Юдіна та ін. Формуванню сучасної теорії відповідального лідерства, аспекти якого можуть застосовуватися для розв'язання завдань підготовки відповідальних лідерів, присвячені роботи відомих закордонних вчених: П. Прузан, У. Міллер, Н. Плес, Т. Маак, Д. Бренкерт, С. Сакман, Л. Шарп Пейн, Д. Кьюла та ін. [8]. Різні аспекти феномену лідерства досліджуються та розглядаються у роботах Ш. Амонашвілі [1], І. Грановскої [3], Т. Гури [4], Н. Жеребової [5], О. Ігнатюк [15],

© І.В. Ріпко, 2015

*НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ*

Р. Кричевського [7], А. Тіхонова [12], Л. Уманського [14] та ін. Вказані вчені досліджують формування лідерських якостей у студентів вищих навчальних закладів. У цих дослідженнях розроблена концепція та механізми розвитку лідерських якостей у студентів в умовах вищої школи.

Але є потреба пошуку ефективних механізмів подальшого розвитку лідерських якостей, розробки нових методологій та їх застосування в процесі підготовки студентів, майбутніх інженерів, для чого необхідні експериментальні дослідження лідерських якостей у студентів технічних університетів. Практична значущість цієї проблеми величезна, оскільки її вирішення дозволяє усунути наявні протиріччя:

- між вимогами до лідера та його якостями;
- зростаючими вимогами до методологій з розвитку лідерського потенціалу та відсутністю механізмів розвитку лідерського потенціалу.

Актуальність цієї проблеми зумовила проведення експериментального дослідження лідерських якостей у студентів технічних університетів.

Метою даного дослідження є вивчення проблеми формування лідерських якостей майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки в технічних університетах та визначення ролі духовності при формуванні їх відповідальності в навчально-виховному процесі. Проблема розглядається на підставі результатів і аналізу констатувального експерименту.

Виклад основного матеріалу. Початок нового тисячоліття знаменує перехід людства від індустріальної моделі розвитку до інформаційної. Це зумовило нові виклики та вирішення проблемних питань у багатьох сферах людської діяльності.

Ці обставини висувають кардинально нові вимоги до системи освіти і виховання, особливо у сфері формування та професійної підготовки майбутніх керівників і лідерів. Як пишуть О. Романовський та О. Пономарьов, “ідеальною, найбільш сприятливою для ефективної управлінської діяльності варто вважати ситуацію, коли формальний керівник є справжнім загально визнаним лідером” [10, с. 23-24]. Технократичний підхід, який панував в освіті протягом тривалого часу, поступається тенденціям гуманізації освіти, необхідності формування всебічно освіченої й гармонійно розвиненої особистості лідера-керівника. Значну роль у формуванні особистості відіграють духовне та моральне виховання, загальнокультурна підготовка. Актуальність цієї проблеми і зумовила вибір теми нашого дослідження

Сьогодні, в умовах глобального економічного спаду, “кризи довіри” до керівників економічних структур, політичних та державних діячів, тема відповідальності лідера-керівника набуває нового сенсу. Відповідальність має бути частиною стратегії, а не просто комплексом заходів у сфері відносин у суспільстві, і ключову роль у цьому питанні відведено лідерам - тим, хто в межах своєї компетенції приймає рішення і несе відповідальність за його успіх або поразку. Л. Товажнянський, О. Романовський та О. Пономарьов чітко підкреслюють у своїй Концепції формування національної гуманітарно-технічної еліти, що “сама висока професійна компетентність фахівців у гармонійному поєднанні з їх належною світоглядною і соціально-гуманітарною, насамперед психолого-педагогічною та управлінською підготовкою, з прищепленням їм високої духовності, життєвих цінностей та ідеалів, морально-етичних принципів і переконань, здатні забезпечити відповідність наших випускників суспільним вимогам до якості інженерних кадрів” [13, с. 19]. Сьогодні таке поєднання, на наше переконання, необхідне фахівцям будь-якої професії, адже воно є передумовою розвитку їх лідерських якостей.

Економічна і політична криза, яка стала постійним явищем в Україні, похитнула в суспільстві довіру до політичних, громадських, економічних лідерів. На зміну силі

духу прийшли такі негативні якості, як жадібність, здирництво та користолобство. Концепція відродження України виявилась спотвореною. Найбагатші та наділені владою люди скоїли найбільшу кількість помилок, зазнавши за це найменшу відповідальність, або зовсім її не зазнавши. Ефективність керівництва перестала бути синонімом лідерства і головним індикатором успішності суспільства в очах широкої громадськості, адже ефективність керівництва оцінюється значною мірою стилем поведінки керівника, адекватністю його дій і публічних заяв у нелегкій економічній та політичній ситуації.

Жорсткі антикризові заходи, які вживаються керівництвом, можуть отримати суспільну підтримку тільки при наявності певних “жертв” з боку керівництва - поміркованості, скромності, тактовності та відмови від показної розкоші.

Про мораль рідко згадують при веденні бізнесу та керівництві країною, але саме питання моралі становлять основу відповідальності керівників та пов'язаним з відповідальністю ризиком. Зусилля в цьому напрямку вважаються вкрай важливими для виходу з кризи та стійкого і стабільного розвитку суспільства в майбутньому.

Ми вважаємо, що саме духовність, незалежно від того сенсу, який вкладають у це поняття у різних суспільствах, може стати фундаментом формування відповідальності лідерів ХХІ сторіччя. Діючи з позиції духовності, лідери природним чином навчаються відповідальності за ту структуру, якою вони керують, і за свої власні дії.

Духовність відіграє одну з основних ролей у становленні відповідальності керівника, бо є базою певного набору якостей і рис характеру відповідального лідера: моральна цілісність; база моральних цінностей; здатність до балансу між особистісними інтересами та потребами і очікуваннями зацікавлених сторін; навички рефлексії; уміння створювати та підтримувати гармонійні стосунки з партнерами по взаємодії, що представляють різні національні, релігійні, мовні та культурні традиції.

Таким чином, формування відповідальності лідера безпосередньо залежить від його духовності. Це підтверджують результати педагогічного констатуючого експерименту.

В дослідженні брали участь тридцять студентів - 18 чоловіків та 12 дівчат віком від 23 до 25 років. Вони закінчили Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут” на таких факультетах: автоматика та приладобудування – 2 особи, бізнес та фінанси - 2 особи, економічна інформатика та менеджмент - 2 особи, електроенергетичний - 2 особи, інженерно-фізичний - 3 особи, інтегровані технології та хімічна техніка - 2 особи, інформатика і управління - 3 особи, механіко-технологічний - 2 особи, технології органічних речовин - 3 особи, транспортного машинобудування - 3 особи, фізико-технічний - 2 особи, машинобудівний - 2 особи, технології неорганічних речовин - 2 особи. Всі вони стали аспірантами першого курсу НТУ “ХПІ”. Під час проведення експерименту основними методами дослідження визначено анкетування і тестування. Вони були проведені під час аудиторних занять з філософії в грудні 2014 року.

До речі, поєднання педагогічного експерименту і занять з філософії дуже символічно, бо, торкаючись важливості філософського осмислення проблем сучасної освіти, В. Кремень, С. Пазиніч та О. Пономарьов підкреслюють: “слід визнати, що й донині ще вкрай недостатньо уваги приділяється дослідженню філософських проблем окремих галузей освіти, насамперед розробленню питань філософії професійної освіти, хоча потреба у філософській рефлексії цих питань постійно зростає. Справді, без належного світоглядного і методологічного аналізу сучасного стану професійної освіти, без визначення сучасних її проблем та суспільних вимог до майбутніх фахівців не можуть ефективно розвиватися ні теоретичні засади педагогіки вищої школи, ні практика плідної

*НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ*

науково-педагогічної діяльності викладачів системи вищих навчальних закладів” [6, с. 9].

Так, на їх переконання, “тривале нехтування проблемою формування загальної та професійної культури інженерів, забезпечення їх духовності й моральності зумовило появу і поширення технократичного типу мислення. Потреби та інтереси людини, необхідність забезпечення гармонії відносин з природою не стали стрижнем світоглядних позицій сучасного інженера. Традиційний зміст його професійної підготовки не передбачає належного знайомства з логікою розвитку техніки і технології, з методологією інженерної діяльності й, зокрема, технічної творчості” [6, с. 11]. Автори підкреслюють, що така ситуація призводить до численних аварій техногенного і антропогенного характеру з тяжкими наслідками, створює реальну загрозу глобальної катастрофи. Причини і характер їх, як і взагалі історія науки і техніки, у навчально-виховному процесі належним чином не розглядаються й не аналізуються. Внаслідок цього інженер втрачає почуття особистої відповідальності перед нинішнім і майбутніми поколіннями за можливі негативні наслідки своєї професійної діяльності, своїх суто технічних чи управлінських рішень [8, с. 11].

Тому в наборі лідерських якостей, на вивченні яких ми зупинили свій вибір у дослідженні, є такі якості, як відповідальність, етичність поведінки, творчі риси особистості.

Аналіз результатів дослідження лідерських якостей студентів - випускників НТУ “ХПІ”, які вони вважали найбільш значущими для свого успіху в майбутньому, дозволив представити групи лідерських якостей і поділити їх на дві категорії: якості, що були запропоновані в анкеті, і якості, які були додані за результатами опитування студентів. Групи лідерських якостей наведено на рис. 1.

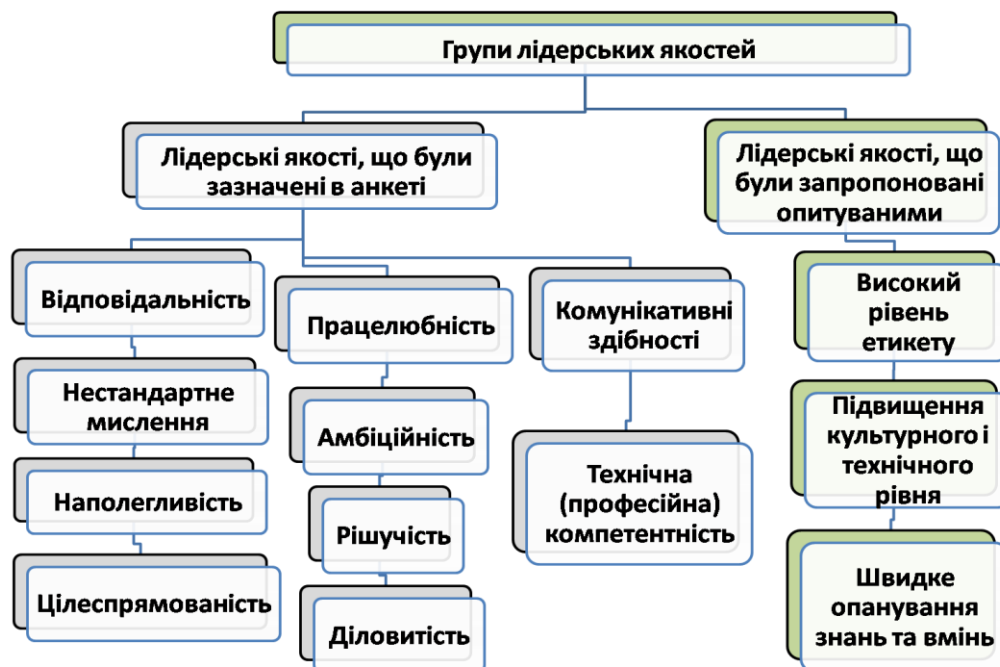

Рис. 1. Групи лідерських якостей

З наведеної моделі видно, що відповідальність для випускників НТУ “ХПІ” є одним з пріоритетів. А дві з трьох якостей, які були додані за результатами опитування студентів: високий рівень етикету та підвищення культурного і технічного рівня - говорять про усвідомлення досліджуваними ролі духовності для формування лідерських якостей, у тому числі й відповідальності.

Відповідальність - це вольова особистісна якість, що виявляється у здійсненні самоконтролю, пов'язаного із суб'єктивним обов'язком відповідати за вчинки і дії, а також за їх наслідки [11, с. 99]. Лідерство - це готовність нести відповідальність не тільки за себе, але й за групу людей. Тому що лідер - це людина, яка у важкій ситуації робить все, чого від неї чекають, не перекладаючи свої труднощі на оточуючих. Вона відповідає за вибір своїх дій, за свою бездіяльність, за прояв ініціативи і доведення справи до кінця, за результат і за наслідки. Лідер повинен бути здатен нести великий вантаж відповідальності. Відповідальність має бути частиною стратегії, а не просто комплексом заходів у сфері відносин у суспільстві, і ключова роль в цьому питанні відведена лідерам - тим, хто приймає рішення в межах своєї компетенції і несе відповідальність за успіх або поразку.

За результатами експерименту побудовано діаграму сформованості у досліджуваних відповідальності (рис. 2).

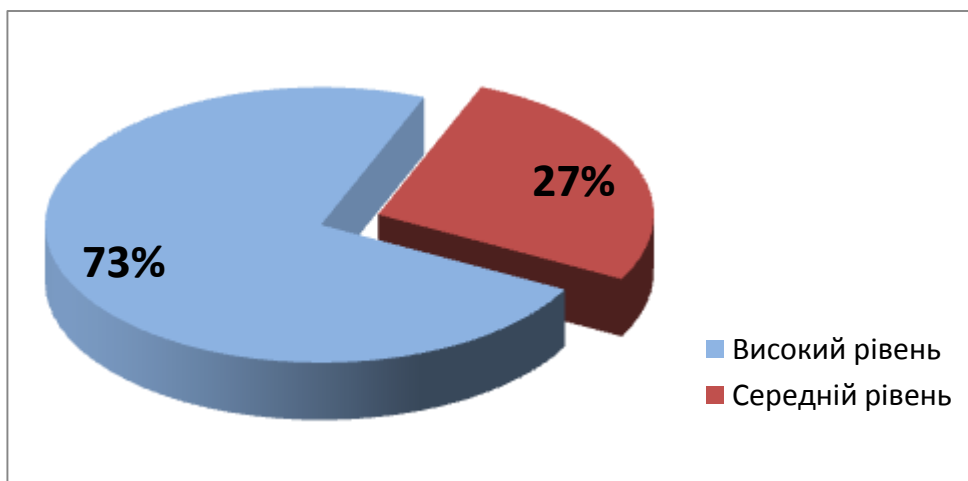

Рис. 2. Рівень сформованої відповідальності

З рис. 2 видно, що 73% випускників НТУ “ХПІ” мають високий рівень сформованої відповідальності і 27% - середній рівень.

Етичність поведінки – якість особистості, яка визначає відповідність вимогам етики як сукупності норм і правил поведінки та моралі у громадської чи професійної групі [2, с. 365]. О. Романовський підкреслює, що “серед визначальних якостей майбутнього інженера-керівника однією з центральних є висока загальна культура, що дозволяє мати свій світогляд, визначити для себе ціннісну орієнтацію в професійній і соціальній сфері, відчувати свою самодостатність і, можливо, головне - стати духовно збагаченою особистістю. Досить широке поняття «культура людини» вбирає в себе багато аспектів знання, сприйняття, способу мислення і дії, емоційно-художнього розуміння природних і соціальних процесів” [9, с. 125]. О. Романовський особливо зазначає, що “лідер може бути моделлю поведінки для решти членів групи, тобто забезпечує їх наглядною вказівкою того, ким вони повинні бути і що вони повинні робити... Лідер в бі-

*НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ*

льшості випадків служить джерелом цінностей і норм, що становлять груповий світогляд. У цілому він відображає ідеологію того суспільства, до якого належить група. У масштабах організації світогляд групи зазвичай більше відповідає образу мислення керівництва, ніж окремих рядових членів” [9, с. 86].

За результатами експерименту побудовано діаграму сформованості у досліджуваних етичності (рис. 3).

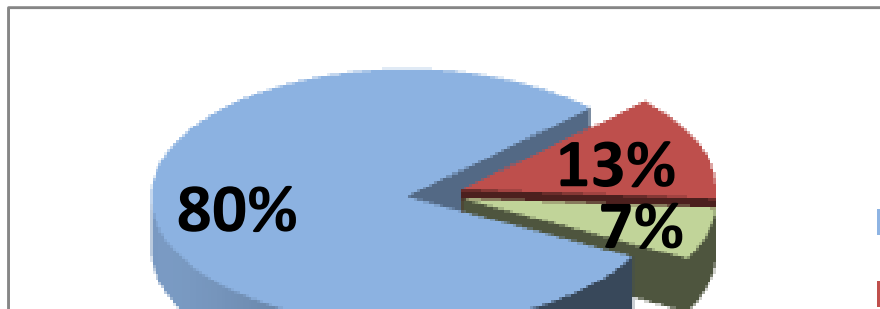

Рис. 3. Рівень сформованої етичності

У 80% студентів - високий рівень сформованої етичності, 13% мають середній рівень і у 7% - низький рівень етичності.

Творчі риси особистості - якості, що характеризують діяльність, спрямовану на створення духовних і матеріальних цінностей, що пронизана елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку [2, с. 1443]. Відміна особистості лідера від управлінця-менеджера полягає насамперед у здатності нестандартно мислити, приймати рішення у складних ситуаціях, що неможливо без творчого мислення, творчих рис. Творче мислення - це здібність людини до нестандартних способів вирішення завдань, оригінальних дій, відкриття нового. Творче мислення виявляється у здатності людини висувати нові, оригінальні гіпотези, розробляти і пропонувати нестандартні рішення різних проблем і полягає в знаходженні оригінальних рішень практичних питань, а також у здатності людини знаходити вихід з найрізноманітніших ситуацій. Так, О. Романовський підкреслює, що “самобутність, неординарність особистості керівника - це неодмінна умова, вона повинна бути, насамперед, притаманна йому як одна з визначальних рис особистості. Примітивізм і буденність несумісні з роллю керівника” [9, с. 16].

За результатами експерименту побудовано діаграму реалізації досліджуваними своїх творчих здібностей (рис. 4).

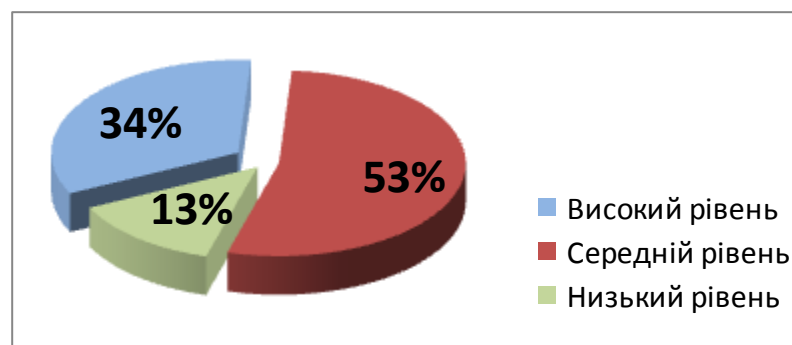

Рис. 4. Рівень реалізації студентами творчих здібностей під час навчання

За час навчання в НТУ “ХПІ” 34% студентів змогли реалізувати свої творчі здібності на високому рівні, 53% змогли реалізувати їх не в повну силу, а 13% взагалі не змогли реалізувати свій творчий потенціал.

Висновки. Компонентами відповідальності у лідерів є: моральна цілісність; база моральних цінностей; здатність до балансу між особистісними інтересами та потребами і очікуваннями зацікавлених сторін; навички рефлексії; уміння створювати та підтримувати гармонійні стосунки з партнерами по взаємодії, що представляють різні національні, релігійні, мовні та культурні традиції.

Визначено найбільш значущу групу лідерських якостей для випускників НТУ “ХПІ” в майбутньому: відповідальність, працелюбність, комунікативні здібності, технічна (професійна) компетентність, нестандартне мислення, наполегливість, амбіційність, цілеспрямованість, рішучість, діловитість, високий рівень етикету, підвищення культурного і технічного рівня, швидке опанування знань та вмінь.

Результати експерименту наочно показують зв'язок між духовністю і відповідальністю.

Можемо констатувати, що в теорії розвитку лідерського потенціалу і на практиці є дисонанс, що дає змогу зробити висновок про необхідність і далі займатися актуальною проблемою в педагогічній теорії і практиці професійної освіти - розвитком лідерських якостей у студентів технічних університетів в процесі професійної підготовки. Виконане дослідження доцільно продовжити з метою теоретичного осмислення і вироблення практичних рекомендацій, проведення експериментів для конкретизації проблемних аспектів формування лідерських якостей у майбутніх інженерів та визначення механізмів розвитку лідерського потенціалу у студентів технічних університетів під час навчання.

Список літератури: 1. *Амонашвили Ш.А.* Гуманно-личностный подход к детям / Ш.А. Амонашвили. - Воронеж: Изд-во НПО “Молэкс”, 1998. - 539 с. 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. гол. ред. Бусел В.Т. К.: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с. 3. *Грановская Р. М.* Элементы практической психологии. / Р. М. Грановская - 2-е изд. - Л.: Издательство Ленинградского университета. 1988. -560 с. 4. *Гура Т.В.* Психолого-педагогічна підготовка студентів технічних університетів / Т.В. Гура // Актуальні проблеми психології: зб. Наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / [ред. кол. ; С.Д.Максименко (гол. ред.) та ін.] . – К.: А.С.К., 2012. – С. 310-314. 5. *Жеребова Н.С.* Лидерство в малых группах как объект исследования / Н.С. Жеребова // Руководство и лидерство. - Л.: 1973. - С. 54-63. 6. *Кремень В.Г.* Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. - №1. – С. 7-12. 7. *Кричевский Р.Л.* Если Вы – руководитель: Элементы психологии менеджмента в повседневной работе. / Р.Л. Кричевский. – М.: Дело, 1993. – 352 с. 8. *Маак Н., Плесс Т.* Ответственное лидерство / Н. Маак, Т.Плесс. пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 321 с. 9. *Романовский А.Г.* Основы теории управления социальными системами: учебное пособие. / А.Г. Романовский. – Харьков: НТУ “ХПИ”, 2001. – 195 с. 10. *Романовський О.Г.* Психологія управління: навч. посібник / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, А.О. Лаврентьева. - Харків: НТУ “ХПІ”, 2000. – 160 с. 11. Словарь психолога-практика / Сост. С.Ю.Головин. — 2-е изд., перераб. и доп. — Мн: Харвест, М.: АСТ, 2001. — 976 с. 12. *Тихонов А.К.* Ключевые качества современного лидера / А.К. Тихонов // Вестник НЛП. - 2010. - №31. - С. 23-24. 13. *Товажнянський Л.Л.* Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ “ХПІ” та шляхи її реалізації: на-

*НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ*

вчально-методичний посібник / Л.Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ, О.С. ПОНОМАРЬОВ. - Харків: НТУ "ХПІ", 2004. - 416 с. 14. Уманский Л.И. Поэтапное развитие группы как коллектива / Л.И. Уманский // Коллектив и личность. М.: Изд-во "Наука", 1975. - С. 77-87. 15. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності /О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, О.А. Ігнатюк, Т.В. Гура та ін./за ред. О.Г.Романовського та О.С. Пономарьова. - Харків: Видавець Савчук О.О.; НТУ "ХПІ", 2011. - 336 с.

Bibliography (transliterated): 1. Amonashvili Sh.A. Gumanno-lichnostnyj podhod k detjam / Sh.A. Amonashvili. - Vo-ronezh: Izd-vo NPO "Moljeks", 1998. - 539 s. 2. Velikij tлумачnij slovník suchasnoї ukráins'koї movi / uklad. gol. red. Busel V.T. K.: VTF "Perun", 2005. - 1728 s. 3. Granovskaja R. M. Jelementy praktičeskoj psihologii. / R. M. Granovskaja - 2-e izd. - L.: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta. 1988. -560 s. 4. Gura T.V. Psihologo-pedagogična pidgotovka studentiv tehničnih universitetiv / T.V. Gura // Aktual'ni pro-blemi psihologii: zb. Naukovih prac' Institutu psihologii im. G.S.Kostjuka NAPN Ukraїni / [red. kol. ; S.D.Maksimenko (gol. red.) ta in.] . - K.: A.S.K., 2012. - S. 310-314. 5. Zherebova N.S. Liderstvo v malyh gruppah kak ob'ekt issledovanija / N.S. Zherebova // Rukovodstvo i liderstvo. - L.: 1973. - S. 54-63. 6. Kremen' V.G. Shljahi rozvitku su-chasnoї filosofii inženernoї osviti / V.G. Kremen', S.M. Pazinich, O.S. Ponomar'ov // Vishha osvita Ukraїni. - 2006. - №1. - S. 7-12. 7. Krichevskij R.L. Esli Vy – rukovodi-tel': Jelementy psihologii menedzhmenta v povsednevnoj rabote. / R.L. Krichevskij. - M.: Delo, 1993. - 352 s. 8. Maak N., Pless T. Otvetstvennoe liderstvo / N. Maak, T.Pless. per. s ang. - M.: Al'pina Biznes Buks, 2008. - 321 s. 9. Romanovskij A.G. Os-novy teorii upravlenija social'nymi sistemami: uchebnoe posobie. / A.G. Romanovskij. - Har'kov: NTU "HPI", 2001. - 195 s. 10. Romanovskij O.G. Psihologija upravlinnja: navch. posibnik / O.G. Romanovskij, O.S. Ponomar'ov , A.O. Lavrent'eva. - Harkiv: NTU "HPI", 2000. - 160 s. 11. Slovar' psihologa-praktika / Sost. S.Ju.Golovin. — 2-e izd., pererab. i dop. — Mn: Harvest, M.: AST, 2001. — 976 s. 12. Tihonov A.K. Ključevye kachestva sovremennogo lidera / A.K. Tihonov // Vestnik NLP. - 2010. - №31. - S. 23-24. 13. Tovazhnjans'kij L.L. Konceptija formuvannja gumani-tarno-tehničnoї eliti v NTU "HPI" ta shljahi її realizacii: navchal'no-metodičnij posi-bnik / L.L. Tovazhnjanskij, O.G. Romanovskij, O.S. Ponomar'ov. - Harkiv: NTU "HPI", 2004. - 416 s. 14. Umanskij L.I. Pojetapnoe razvitie gruppy kak kollektiva / L.I. Umanskij // Kollektiv i lichnost'. M.: Izd-vo "Nauka", 1975. - S. 77-87. 15. Formuvannja psihologičnoї gotovnosti majbutnih fahivciv do profesijnoї dijal'nosti /O.G. Romanovskij, O.S. Ponomar'ov, O.A. Ignatjuk, T.V. Gura ta in./za red. O.G.Romanovsk'kogo ta O.S. Ponomar'ova. - Harkiv: Vidavec' Savchuk O.O.; NTU "HPI", 2011. - 336 s.

UDC 37.035.91:37.017.92

I. Ripko

**THE ROLE OF SPIRITUALITY IN THE FORMATION OF RESPONSIBILITY
AMONG STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES**

The article deals with the problem of increasing the development of leadership qualities of future engineers in the process of professional preparation in technical universities on the basis of analysis of the pedagogical ascertaining experiment. Through case studies leadership in a group of graduate students at National Technical University "Kharkov Polytechnic Institute" ac-

tualized the necessity of forming leadership capacity in students of technical universities. The article states that in the experiment were investigated following leadership qualities: organizational skills, communication skills, ambition, efficiency, creative qualities of the personality, diligence, initiative, perseverance, responsibility, innovative thinking, dedication, determination, ethical conduct, technical (vocational) competence motivation to achieve success, risk tolerance (adventurism), the ability to influence subordinates. On the basis of experimental data in this paper the group leadership qualities that are considered most important by the respondents for their future. These are the following leadership qualities: responsibility, diligence, communication skills, innovative thinking, ambition, technical (vocational) competence, perseverance, determination, commitment, efficiency, a high level of etiquette, increasing both technical and cultural standards, the rapid assimilation of knowledge and skills. The article states that the conduct of pedagogical diagnostics was based on compliance with the requirements the conditions acmeologic approach, so the data presented will be of interest not only for the teachers involved in the education of students at technical universities, but also for other professionals involved in the formation of leadership qualities.

Keywords: leadership qualities, leadership potential, problem, training, students of technical university, experiment, study results, the formation and development.

УДК 37.035.91:37.017.92

И.В. Репко

РОЛЬ ДУХОВНОСТИ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

В статье рассматривается проблема формирования ответственности у будущих инженеров в процессе профессиональной подготовки в технических университетах на основе духовных компонентов – этичности поведения и творческих качеств. Проблема рассматривается на примере группы аспирантов НТУ «ХПИ».

Ключевые слова: лидерские качества, духовность, ответственность, этичность поведения, творческие качества, проблема, профессиональная подготовка, студенты технических университетов, эксперимент, формирование.

Стаття надійшла до редакційної колегії 13.03.2015